

Ara bé, en els parlars gascons de la Vall d'Aran, d'acord amb aquesta *u* pallearesa, hi ha *tümá* intr. 'tussar, topar-se de cap o de banyes dos caps de bestiar de llana o cabrum, o de vacuum', registrat per mi a tota la vall (de Canejan a Pujolo), ja en el *Vocab. Ar.* (114a). Així l'anem observant des del llgd. Oest fins a l'Atlàntic: car «*tumà* ou *turtà*: cosser, doguer», on Sauvages també podria inspirar-se en la zona garonenca (contra el que li és bàsic); AntPerbosc que és del Carcí, cap a Montalbà, escrivia el substantiu abstracte *tuma* «afric coma un marre a la *tuma*» rim. amb *pluma*, en *Fablèls Calbòls* (p. 24), explicat «action de cosser —*tumar*— heurter de la tête, en parlant des bêtes à cornes», en el glossari; Tolosa *tumon* «balhon cops de cap e cops de cornos», Visner (*Le Ramel Païsan*, p. 132).

Ja *tumà* id. en Doujat-Visner (*Dict. Mou.*) que sol reflectir els mots de Goudoulí (princ. S. xvii); gc. del NE. «*tumà*: frapper de la corne» (Noulens, *La Flabuto Gascono*); Lavedà *tumà* «donner des coups de corne ---» (Cordier, p. 12); landès *tumà* «action des boeufs ou béliers qui donnent de la tête ou des cornes» (Métivier, *Agric. des Landes*, 743); bearn. *tumà* «frapper de la corne ---» (Lespy-R., Palay, afegint-hi aquest un subst. *tum*); Vall d'Aspa *tümd*, id. (Rohlf's, *Le Pat. de Lescun, Misc. Alcover*); en fi *tümd* apareix en aquesta zona en el mapa «heurter» de l'ALF (junt amb una variant contaminada *tümd*).

Finalment, des d'Aspa, no és estrany que el mot hagi entrat fins al basc suletí *tümatü* «heurter de la tête» (que Azkue cita de Chaho). El postverbal *tuma* de Perbosc deu existir també a les valls bearneses, vist *Le Pas de la Tume* a l'alt Ossau (damunt Laruns, PRaymond, *Dict. Top. B.-Pyr.*, potser també *Le Tuma*, riuet de Sule, prop de Maule, puix que *-a* + l'art. *-a* pot donar *-ea* > *-ia* en basc). I això em fa pensar que també és el mateix un mot del Gers *tumo* f. «mouton ou bois de la cloche» que segons Polge ja sortiria en els Comptes de Riscle (S. xv) i ara es fa de metall, però fins a la fi del S. xix era de fusta (*Mél. Philol. Gers*, 1964, 87), cf. cat. *tomba* 'esquella grossa'. Per la banda aragonesa entren *tumar* «acometer» i *vaca tumadera* «vaca fura» fins a Escarrilla i Sallent de Gállego (Kuhn, *ZRPh*. LV, 600; *RLiR* XI, 223).

Cal retirar la conjectura d'etim. germànica que van fer M-L. (*REW*, 8979) i Wartburg (Bloch) i que jo ja posava en dubte, en el *Voc. Ar.*: car l'a.-al. ant. *tümōn* 'brandar, vacillar, tenir rodoses de cap' (d'on l'al. *taumeln* 'caminar com embriac, anar de tomballons') tindria D- en francès i en gòtic, si hi hagués existit; té raó, doncs, Schürer, en descartar una explicació semblant de les formes franceses (*W. u. S.* XII, 246); millor Rohlf's, l. c. i *Le Gc.*, § 353, p. 78, que l'identifica amb el grup *tombat*/fr. *tomber*; però no havia de cercar una explicació de fonètica històrica per a la *ü*, car els casos com *gūnk*=*jonc* (cat. occid. *junc*, cast. *junco*), *junt* *JUNCTUS*, *unglo* *UNGULA* no hi ténen res a veure: aquí actuen els grups *ŋk ŋgl* (i no sense ajuda de la *j*-), mentre que res en les condicions fòniques de la *m* ni de la *t* fomentaria tal canvi. Es tracta sim-

plement de la disjuntiva *u/o* en la base expressiva, que observem en el cast. *tumbar*, enfront de *tombar*.

Més que l'etimologia germànica i que aquesta superficial explicació fonètica ens podria temptar, tractant-se d'un mot del món pastoral (abundós en vocabulari molt antic) una semblança fonètica amb uns mots lituans, de ben conegut tronc indoeuropeu: lit. *tumėti* 'pendre's, coagular-se' («gerinnen»), *tumulas* 'tros, bloc aplevat' («stück, klumpen»), *tumtas*, *-ntas* 'munt, colla' i lit. de Vilinius *tumstas* 'mil', ll. *tumere* 'inflar-se', *tumulus* 'bony, túmul' (família de TEU- 'inflar-se'), paleosl. *tyti* 'engreixar-se, engruixir-se', scr. *ta-viti* 'és fort, vàlid'; amb altres amplificacions: gr. *τύλη* 'bony', pruss. ant. *tūlan* 'molt', gòt. *ihūsundī*, angl. *thousand* 'mil': veg. l'estudi que en fa Fränkel (*Die Baltischen Spr.* 1950, 58).

Encara que podríem imaginar un verb *TUMA-* en sototàptic, en sentit de 'ser fort', significat més acostat al del sànscrit, però amb més semblança formal amb el lituà i el llatí; i aquest sentit no restaria massa lluny del de 'tussar' (que al capdavant és una prova de forces o ostentació de fortalesa); tant el fet que, a base d'aquesta arrel indoeuropea i dels seus representants, més aviat hauríem d'esperar *tūm-* que *tūm-*, com la deficient coincidència semàntica, ens desanimaran de seguir per aquest camí, si és que l'etimologia expressiva no deixa apreciable escrúpol.

I justament per aquest costat no n'hi ha. Car verament la variant *TŪMA* amb *u* tancada, de la nostra arrel expressiva *TŪMBA/TŪMBA* està perfectament comprovada per testimonis francesos ben antics. *Tumer* 'saltar i ballar', 'botar', apareix repetidament en el poema del *Tumbeor Nostre Dame* (vv. 136, 171, 198, 677): no es veu en aquest llarg text cap cas de la grafia *u* per *ou/u*, pròpia d'altres textos del francès antic: és un poema de la fi del S. XII (en dialecte francien, copiat el 1268 per un picard); i encara que el saltimbanqui, devot de Maria, que li dona nom, sigui anomenat *tumbeor* pel colofó, la forma pròpia del poema era *tume-*, car l'èpític porta *tumbeor* (p. p. Wfoerster, *Rom.* II, 319, 325, remetent a l'article *tombare* de Du C.).

Tumer, aplicat a l'ós que un *menestreus* fa 'saltar', «le batant pour gaignier», en el *Dit d'Amour* de Névelon Amion, segle XIII (v. 105), en el qual hi ha molts casos de *ou* i de *on*, però cap de *u* si no és amb el valor de *ü* (Jeanroy, *Rom.* xxxi, 55). Exs. de *tumer* amb sentit més o menys de 'ballar' en Christien de Troyes (semblant a un de *tomber* en el *Roman de Troie*, *BhZRPh.* LXXV, 10, 50). *Tumeresse* «sauteuse faiseuse de tours», en el *Bestiaire de Gervaise*, v. 322, text normand de c. 1200 (p. p. PMeyer, *Rom.* I, 443, remetent a l'oc. ant. *tombaire* de Rayn. i *tumer* de Du C.-Henschel). En fi, amb un sentit semblant del verb *tumer*, es va formar un derivat *tumerel*: que en part significa «qui fait des culbutes» (*-ereau* en el dial. rouchi, de Bèlgica), en part «tombereau» (God.); i un compost *cul-tumerel*, per «culbute», avui conservat a Châtillon-sur-Seine i a la Forêt de Clairvaux (*-meré-marió*), veg. AntThomas, *Rom.* xxxviii, 379.